

Μακεδονικά

Τόμ. 35 (2006)

Το Τάγμα των Λαζαριστών στη Θεσσαλονίκη και η Ουνία. Νέα στοιχεία [Père IOANNIS MANIKAS, *Quelques informations sur l' ordre des Lazaristes et les Uniates à Thessaloniki*]

Πρωτοπρεσβύτερος Ιω. Αλ. Μανίκας

doi: [10.12681/makedonika.10](https://doi.org/10.12681/makedonika.10)

Copyright © 2014, Πρωτοπρεσβύτερος Ιω. Αλ. Μανίκας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μανίκας Π. Ι. Α. (2011). Το Τάγμα των Λαζαριστών στη Θεσσαλονίκη και η Ουνία. Νέα στοιχεία [Père IOANNIS MANIKAS, *Quelques informations sur l' ordre des Lazaristes et les Uniates à Thessaloniki*]. *Μακεδονικά*, 35, 215–223. <https://doi.org/10.12681/makedonika.10>

ΤΟ ΤΑΓΜΑ ΤΩΝ ΛΑΖΑΡΙΣΤΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΟΥΝΙΑ.
ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ*

Τό καθολικό ιεραποστολικό τάγμα τῶν Λαζαριστῶν ιδρύθηκε τό 1653 ἀπό τόν Vincent de Paul μέ ἀφορμή τά προβλήματα πού γνώρισε κατά τήν αἰχμαλωσία του ἀπό μουσουλμάνους Ἰαλγερινούς· σκέφθηκε, ὡς ἐκ τούτου, νά βοηθήσει τούς φυλακισμένους χριστιανούς πού ὑπέφεραν τά πάνδεινα στίς μουσουλμανικές φυλακές, ἀλλά καί τούς Χριστιανούς πού ζοῦσαν σέ ἰσλαμικές χώρες. Τό τάγμα ἀναγνωρίσθηκε γρήγορα ἀπό τή Ρώμη καί ἀνέπτυξε ἀξιόλογη δραστηριότητα. Ὅσο γιά τήν ὀνομασία του, αὐτή ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι τό τάγμα ἐγκαταστάθηκε τό πρῶτον στό προάστειο τοῦ Παρισιοῦ Saint-Lazare. Ὁ Vincent de Paul ἀναγνωρίσθηκε ἀργότερα ὡς ἅγιος ἀπό τό Βατικανό¹.

Στήν Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία οἱ Λαζαριστές ἄρχισαν ἐγκαθισταμένοι ἀπό τό 1782, ὕστερα ἀπό ἀπόφαση τῆς Congregatio de Propaganda Fide, ἀφοῦ, προηγουμένως, διαλύθηκαν τά ιεραποστολικά κέντρα τῶν Ἰησουϊτῶν, πού δραστηριοποιούνταν στήν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολή (Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη, Σαντορίνη, Νάξο, Θεσσαλονίκη, ἀλλά καί Βηρυττό, Χαλέπι, Τρίπολη Λιβάνου)². Ἦδη ἀπό τίς 4 Σεπτ. 1784 ὁ Πάπας Πίος VI συνέστησε στό τάγμα νά δέχεται χριστιανούς ἀνατολικοῦ ρυθμοῦ καί μετὰ ἀπό δοκιμασία δύο ἐτῶν νά ἀκολουθοῦν τόν λατινικό ρυθμό. Φυσικά αὐτό ἀπαιτοῦσε ἐπαρκῆ γνώση ἐκ μέρους τῶν Λαζαριστῶν τοῦ ἰδιαιτέρου ρυθμοῦ τῶν ἀνατολικῶν. Ἡ Congregatio de Propaganda Fide συνιστοῦσε στούς ιεραποστολόλους πού δροῦσαν σέ ξένες χώρες νά μαθαίνουν τήν τοπική γλῶσσα· προκειμένου μάλιστα γιά τήν Εὐρωπαϊκή Τουρκία, ὅσοι δραστηριοποιούνταν στήν εὐρεία αὐτή περιοχή ὀφείλαν, ἀπαραιτήτως, νά γνωρίζουν τήν ἑλληνική, τή βουλγαρική ἢ τήν ἀρμενική γλῶσσα³. Οἱ Λαζαριστές, ἐξάλλου, εἶχαν μία παράδοση ἐξοικειώσεως μέ τίς σλαβικές γλῶσσες ἐκ τῆς πολυετοῦς δράσεως τῶν καθολικῶν σέ σλαβικές χώρες, ὅπου εἶχαν ιδρύσει ιεραποστολές (Βαρσοβία, Κρακοβία,

* Θεομιές εὐχαριστίες ἐκφράζω στόν καθηγητή μου κ. Ἄθ. Καραθανάση γιά τίς βιβλιογραφικές ὑποδείξεις.

1. S. Maynard, *Vincent de Paul, sa vie, etc.*, τ. 1-4, Paris 1860. Πρβλ. Vincent de Paul, Ἰστοριογραφία, Ἔγγραφα, τ. 1-14, Paris 1920-1925 (στή γαλλική, δέν τό εἶδα). Γιά τήν ἱστορία τοῦ τάγματος βλ. P. Coste, *La Congrégation de la Mission*, Paris 1927.

2. *Liste des Etablissements, Lazaristes, Répertoire historique*, Paris 1909, σσ. 11-26.

3. Ὁπ., σσ. 7-9.

Βίλνα, Σμίλοβιτς τῆς Λευκορωσίας). Σ' αὐτές τὶς τελευταῖες δροῦσαν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ. μοναχοὶ τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Βικεντίου, δηλαδή οἱ Λαζαριστές. Ἀπὸ τὸ 1788, πάντως, σημειώνεται ἐγκατάσταση Λαζαριστῶν στό Ἄστραχάου, ἀργότερα (1807) στό Μίνσκ, στό Σοράτωφ (1820)⁴. Ἰδιαίτερη ἦταν ἡ δράση τους στήν Πολωνία, ὅπου σημείωσαν σημαντική ἐπιτυχία. Πολλοὶ μάλιστα Πολωνοὶ κατέφυγαν στή Μακεδονία καί τή Θράκη μετὰ τήν ἐπανάσταση τοῦ 1830 καί τοῦ 1848 καί ὀρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς συνεργάσθηκαν μέ τήν Καθολική Ἐκκλησία⁵.

Οἱ Λαζαριστές στή Θεσσαλονίκη

Ἡ ἐπίσημη παρουσία τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν στή Θεσσαλονίκη, ἢ καλύτερα ἢ ἐπιναδραστηριοποίησή τους, ἄρχεται τὸ 1706, ὅταν ὁ Γάλλος ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν κόμης de Pontchartrain ἀνέθεσε στοὺς Ἰησοῦίτες τή θέση τοῦ ἐφημερίου τοῦ παρεκκλησίου τοῦ γαλλικοῦ προξενείου Θεσσαλονίκης. Πρῶτος ἐφημέριος τοῦ παρεκκλησίου, τὸ ὅποιο ἐγκαινιάσθηκε στίς 8 Δεκεμβρίου 1713, ἦταν ὁ π. François Braconnier⁶. Τὸ 1742 ἀνηγέρθη στὸν κήπο τοῦ προξενείου

4. Ὁ.π.

5. Ἄθ. Ε. Καραθανάσης, *Περί τὴν Θράκην*, ἐκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 121 (παραπομπή ἐνδεικτική).

6. Μάρκος Ρουσσος-Μηλιδώνης, «Ἀποστολή Ἰησοῦιτῶν στή Μακεδονία τὸν 17ο καί 18ο αἰ.», *Μακεδονικά* 27 (1989-1990) 56-57 (στό ἐξῆς: Ρουσσος-Μηλιδώνης, «Ἀποστολή Ἰησοῦιτῶν στή Μακεδονία τὸν 17ο καί 18ο αἰ.», α' μέρος). Ὁ Braconnier (γενν. Cusey Γαλλίας 25 Ἰουλ. 1656) εἶχε πολὺ καλὴ ἐκκλησιαστικὴ παιδεία, ἀσχολοῦνταν μέ τήν ἀρχαιολογία καί ἔδωσε σημαντικὲς πληροφορίες γιὰ τή Μακεδονία τοῦ 18ου αἰ. Ὁ Braconnier τὸν Ἰούλιο 1715 διορίστηκε στήν ἱεραποστολή τῆς Περσίας, στήν πόλη Ἰσπαχάν ἀλλ' ἀπέθανε καθ' ὁδόν στὸν πύργο τῶν Δαρδανελλίων τὴν 1η Φεβρ. 1716· τὸν διαδέχθηκε ὁ π. Φραγκίσκος Tarillon (1716-1726), καί ἀκολούθησε ὁ ἱερομόναχος Ἰωάννης-Βαπτιστὴς Souciet (1726-1738)· βλ. τὸν ἴδιο στό β' μέρος τῆς παραπάνω μελέτης του στὰ *Μακεδονικά* 28 (1991-1992) 198-206, (στό ἐξῆς: Ρουσσος-Μηλιδώνης, «Ἀποστολή Ἰησοῦιτῶν στή Μακεδονία τὸν 17ο καί 18ο αἰ.», β' μέρος). Ὁ Ρουσσος-Μηλιδώνης, «Ἀποστολή Ἰησοῦιτῶν στή Μακεδονία τὸν 17ο καί 18ο αἰ.», β' μέρος, ὁ.π., σσ. 206-213, περιγράφει τὴν ἴδρυση ἐνορίας (1740) καί δημόσιου καθολικοῦ ναοῦ (1743) χάρις στίς ἐνέργειες τοῦ διαδόχου τοῦ Souciet, I. B. Gresset· κατὰ τὸν Ρουσσος-Μηλιδώνη, ὁ πρῶτος δημόσιος καθολικὸς ναὸς δὲν χτίστηκε τὸ 1742, ἀλλὰ τὸ θέρος τοῦ 1743 στό ὄνομα τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου καί βρισκόταν μετὰξὺ τῆς μονῆς τῶν Ἰησοῦιτῶν καί τοῦ γαλλικοῦ προξενείου, στή θέση δηλ. τοῦ σημερινοῦ καθολικοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας. Σημειώνεται, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι ἡ μονὴ τῶν Ἰησοῦιτῶν ἦταν ἔτοιμη τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1709 στή συνοικία Φράγκων καί καθὼς ἦταν μικρὴ διευρύνθηκε τὸ 1712. Τὸ παρεκκλήσιο τοῦ γαλλικοῦ προξενείου βρισκόταν στή σημερινή θέση τοῦ νοσοκομείου Ἁγίου Παύλου στήν ὁδὸ Φράγκων 17, βλ. καί τὴ μελέτη τοῦ καθηγ. κ. Χαρ. Παπαστάθη, «Ἡ θεμελίωση τοῦ πρώτου καθολικοῦ ναοῦ τῆς Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικά* 14 (1974) 395-397. Πρὸβλ., ὡσαύτως, τὰ σχετικά μέ τὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ στίς ἀναφορὲς τοῦ Γάλλου προξένου στή Θεσσαλονίκη πρὸς τοὺς προϊστάμενους του στό Παρίσι· N. Svoronos, *Inventaire des correspondances des consuls de France au Levant, conservées aux archives nationales: Salonique et Cavalla (1686-1972)*, Paris 1951 (δὲν τὸ εἶδα - πληροφορία τοῦ καθηγ. κ. Ἄθ. Καραθανάση).

μεγαλύτερος ναός, πού ἦταν καί ἔδρα τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἀποστολῆς. Οἱ Ἰησουῖτες λειτουργοῦσαν κατά τήν πρώτη λειτουργία τῆς Κυριακῆς στήν ἰταλική, κατά τή δεύτερη στή γαλλική καί κατά τόν ἑσπερινό στήν ἑλληνική⁷. Αὐτονοήτως οἱ καθολικοὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἐκκλησιάζονταν στόν ναό αὐτόν, καθώς καί τὰ πληρώματα τῶν πλοίων πού προέρχονταν, κυρίως, ἀπό τή Γαλλία⁸. Ἀπό ἀναφορά πρὸς τήν Congregatio de Propaganda Fide (1760) πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ ἀποστολικὸς βικάριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί ἀρχιεπίσκοπος Λαρίσης Blaise Pauli διόρισε ὡς ἐφημέριο τόν Ἰησουῖτη André Getti καί τοὺς Ἰγνάτιο Dapey ἀπὸ τή Χίο ὡς πνευματικό· λίγο ἀργότερα κατέφθανε στή Θεσσαλονίκη ὡς νεωκόρος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὁ don Antonio Tagari ἀπὸ τή Νάξο⁹. Ἀκολούθησε ὁ π. Ἰωάννης-Βαπτιστὴς Nartelle, τῆς μονῆς Κωνσταντινουπόλεως (1767-1769), τόν ὁποῖο διαδέχθηκε ὁ Robert Francois Guérin de Rocher, μέ ὑφισταμένους τοὺς συμπατριῶτες του ἱεραμονάχους I. B. Marre καί I. B. Monturez¹⁰. Ὁ R. F. Guérin de Rocher ἦταν καί ὁ τελευταῖος Ἰησουῖτης πού ἐργάσθηκε στή Θεσσαλονίκη, ἀφοῦ ὁ Πάπας Κλήμης ΙΔ΄ στίς 21 Ἰουλίου 1773 ἀπηγόρευσε τή λειτουργία τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουῖτῶν ἥδη ἀπὸ τό 1764 ἡ Γαλλία τοὺς εἶχε ἀπελάσει ἀπὸ τὰ ἐδάφη τῆς. Φαίνεται, ὅμως, ὅτι οἱ Ἰησουῖτες παρέμειναν στίς μονές ὡς τό 1783, ὁπότε κατέφθασαν στή Θεσσαλονίκη οἱ Λαζαριστές πού τοὺς ἀντικατέστησαν¹¹.

Τόν Δεκέμβριο τοῦ 1788 ἔφθασε στή Θεσσαλονίκη ὁ ἀποστολικὸς βικάριος τοῦ Ἀλγερίου Viguier, πού ἀνῆκε στό τάγμα τῶν Λαζαριστῶν, καί παρέλαβε τήν ἐνορία ἀπὸ τοὺς Ἰησουῖτες, καθώς καί τὰ περιουσιακά τους πού ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τρία σπίτια καί τρία καταστήματα. Στήν ἐνορία παρέμειναν οἱ δύο Ἰησουῖτες Ἰγνάτιος Dapey καί ὁ Ἐδουάρδος Desperano, Χιώτες τήν καταγωγή¹². Ὁ Desperano παράλληλα μέ τὰ θρησκευτικά του καθήκοντα διη-

7. Ροῦσσοσ-Μηλιδώνης, «Ἀποστολή Ἰησουῖτῶν στή Μακεδονία τόν 17ο καί 18ο αἰ.», β΄ μέρος, ὁ.π., σ. 207.

8. Κ. Α. Βακαλόπουλος, «Τὸ ἐμπόριο τῆς Θεσσαλονίκης 1796-1840. Σύμφωνα με ἀνέκδοτες ἐκθέσεις εὐρωπαϊῶν προξένων», *Μακεδονικά* 16 (1976) 73-143. Πρὸβλ. Ἀθ. Ε. Καραθανάσης, *Ἡ Θεσσαλονίκη καί ἡ Μακεδονία 1800-1825 – Μία εἰκοσιπενταετία ἐν μέσῳ θνέλλης*, Ε.Μ.Σ. [Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 86], Θεσσαλονίκη 1996.

9. Ροῦσσοσ-Μηλιδώνης, «Ἀποστολή Ἰησουῖτῶν στή Μακεδονία τόν 17ο καί 18ο αἰ.», β΄ μέρος, ὁ.π., σσ. 213-215.

10. Ὁ.π., σ. 215. Ὁ R. F. Guérin de Rocher ἦταν ὁ τελευταῖος ἐφημέριος τῶν Ἰησουῖτῶν στή Θεσσαλονίκη· μετὰ τήν ἀπαγόρευση τῆς λειτουργίας τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουῖτῶν ἐπέστρεψε στή Γαλλία καί ἐξετελέσθη, μέ τόν ἀδελφό του Πέτρο, κατά τὰ γεγονότα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως (3.9.1792). Ὁ Πάπας Πῖος Α΄ τοὺς κατέταξε στοὺς ὀσίους, ὁ.π., σ. 221.

11. Ὁ.π., σ. 217.

12. Arthur Drounlet, *Histoire de la Mission des Lazaristes à Thessalonique (1773-1945)*, Constantinople 1945, σ. 6. καί Ροῦσσοσ-Μηλιδώνης, «Ἀποστολή Ἰησουῖτῶν στή Μακεδονία τόν 17ο καί 18ο αἰ.», β΄ μέρος, ὁ.π., σ. 214.

θυνε καί ένα μικρό σχολείο. Πάντως, τήν πλήρη διοίκηση τῆς ἐνορίας τῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἀνέλαβον οἱ Λαζαριστές σέ μία δύσκολη, γι' αὐτούς, ἐποχή, τό 1793, ὁπότε οἱ ἀρχές τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως βρισκόνταν σέ πλήρη ἀνάπτυξη καί οἱ ἱεραπόστολοι δέν προστατεύονταν ἀπό τό Γαλλικό Προξενεῖο. Ἔτσι ὁ ἐφημέριος τοῦ προξενικοῦ παρεκκλησίου ἐπέστρεψε στή Νάξο, σχεδόν ἐξόριστος, ἐνῶ ὁ ναός τελοῦσε ὑπό τήν προστασία τοῦ αὐστριακοῦ προξενείου¹³.

Τό 1830 ἄρχισε μία νέα περίοδος γιά τούς Λαζαριστές στή Θεσσαλονίκη μέ τόν Louis Descamps, πού εἶχε καί τήν ἀρωγή τοῦ Γάλλου προξένου Charles Eduard Ghy· τό 1834 ἄρχισε νά λειτουργεῖ καί ένα σχολεῖο ἀρρένων, στό ὁποῖο ὁ Descamps δίδασκε ἕξι ὥρες ἡμερησίως. Λίγο ἀργότερα ἐφθάσε στή Θεσσαλονίκη ὡς βοηθός του ἕνας λαϊκός ἀδελφός τοῦ Τάγματος τῶν Λαζαριστῶν καί ὁ Descamps ἀφοσιώθηκε στήν ἀνοικοδόμηση τοῦ ναοῦ: ἔκτισε κωδωνοστάσιο, τοποθέτησε σταυρό στήν κορυφή, μολοντί ὁ ὀθωμανικός νόμος δέν τό ἐπέτρεπε, καθιέρωσε τίς κωδωνοκρουσίες (1836). Ὁ αὐτός Descamps συνέστησε καί ἀδελφότητα μέ πενήντα συνεργάτες. Δυστυχῶς, τό 1839, ὁ ναός ἀποτεφρώθηκε ἀπό τή μεγάλη πυρκαγιά πού κατέστρεψε τό ένα τρίτο τῆς Θεσσαλονίκης. Κατόπιν τούτου, οἱ Ρωμαιοκαθολικοί τελοῦσαν τή λειτουργία τους σέ ἰδιωτικό χῶρο (δωμάτιο), πού εἶχαν διαμορφώσει σέ παρεκκλήσιο¹⁴.

Τό 1850 τοποθετήθηκε νέος ἐφημέριος ὁ Le Larec· ἦταν ἡ ἐποχή πού ἀναπτυσσόταν στήν Ἑλληνική Ἀνατολή, καί φυσικά καί στή Μακεδονία, οἱ ξένες θρησκευτικές προπαγάνδες. Οἱ Λαζαριστές, τότε, ἔστρεψαν τό ἐνδιαφέρον τους πρὸς τά βουλγαρόφωνα χωριά μέ ὀρθοδόξους πληθυσμούς μέ σκοπό νά τούς προσελκύσουν στήν Οὐνία. Ἡ συνεχῆς δράση τῶν Λαζαριστῶν εἶχε, γι' αὐτούς, πολύ καλά ἀποτελέσματα ἀρχικῶς καί ἡ σχετική βιβλιογραφία εἶναι πολύ διαφωτιστική ἐπί τοῦ προκειμένου¹⁵.

Ἀπό ἔκθεση τοῦ προξένου Γεωργίου Δοκοῦ πρὸς τό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπό 3 Ἰουλίου 1890 καί σέ συνέχεια τῶν ὑπ' ἀριθμ. 3 καί 892 ἀπό 2 Ἰανουαρίου καί 12 Ἀπριλίου 1889 ἀναφορές του, πληροφοροῦμεθα ὅτι στή Θεσσαλονίκη, καί συγκεκριμένα στή ΒΔ εἴσοδο τῆς πόλεως, σχεδιαζόταν νά ἀναγεροθεῖ μεγάλη βουλγαροουνιτική ἐκκλησία¹⁶. Σύμφωνα μέ τήν παραπάνω ἔκθεση τοῦ Ἑλλήνου προξένου ὁ ἐπίσκοπος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Καθολικῶν Βουλγάρων Μλαδένωφ, ἀφοῦ ἔλαβε τήν ἄδεια ἀνοικοδομήσεως αὐτοῦ

13. Droulet, ὁ.π.

14. Ὁ.π.

15. Aug. Grulich, *Die Unierte Kirche in Mazedonien 1856-1919*, Augustinus-Verlag, Würzburg 1977, Neue Folge, τ. 29, σ. 119.

16. Ἱστορικόν Ἀρχεῖον Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Γενικοῦ προξενείου τῆς Ἑλλάδος ἐν Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 4 Ἰουλίου 1890, Ἀριθ. 693.

τοῦ ναοῦ μέ σουλτανικό φιομάνι ἐτέλεσε ἐπιδεικτικῶς στίς 3 Ἰουλίου 1890 τήν κατάθεση τοῦ θεμελίου λίθου.

Ὁ Πρόξενος Γ. Δοκός γράφει ὅτι στήν τελετή παρέστησαν οἱ ἀρχές τῆς πόλεως: ὁ διευθυντής τοῦ τμήματος πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης Γιουσούφ ἐφέντης ἀντιπροσωπεύοντας τόν Γενικό Διοικητή, ὁ Γεν. Πρόξενος τῆς Αὐστρίας μέ τόν γραμματέα του, ὁ Πρόξενος τῆς Ἰσπανίας Φρειδ. Charnaud, ὁ ὁποῖος, ἐξ ὀνόματος τῆς χώρας του, εἶχε δωρήσει καί τό μεγάλο οἰκόπεδο ἀξίας 1.000 περίπου ὀθωμανικῶν λιρῶν καί στό ὁποῖο ἀνοικοδομήθηκε ὁ ναός. Ὁ ἴδιος ὁ Charnaud, τιμήθηκε ἀπό τόν Πάπα μέ τόν τίτλο τοῦ βαρῶνου. Στήν τελετή παρέστησαν, ὡσαύτως, ὁ Πρόξενος τῆς Ὑλλανδίας, ὁ Γραμματεὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου, ὁ διευθυντής τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τράπεζας στή Θεσσαλονίκη, ὁ διευθυντής τῶν ἐμμέσων φόρων, οἱ Ρωμαιοκαθολικοί ἔμποροι τῆς πόλεως, ἅπας ὁ καθολικός κληρὸς τῆς Θεσσαλονίκης μέ τίς ἀδελφές τοῦ ἐλέους καί 40 περίπου Βουλγαροουνῖτες χωρικοί. Ὁ Γ. Δοκός ἔγραψε ὅτι ὁ Βουλγαροουνῖτης ἐπίσκοπος Μλαδένωφ ξεκίνησε τήν τελετή μέ πομπή ἀπό τήν ἐκκλησία τῶν Γάλλων Λαζαριστῶν. Κατά τήν πομπή προπορεύονταν ὁ σταυρός, τὰ ἐξαπτέρυγα, εἴκοσι ἱερεῖς Βουλγαροουνῖτες ἀπό τή Θεσσαλονίκη καί τὰ γύρω χωριά καί ομάδα μαθητῶν ἀπό τό βουλγαροουνῖτικό οἰκοτροφεῖο τοῦ Ζεΐτενλικ¹⁷. Οἱ Βουλγαροουνῖτες κληρικοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐνδεδυμένοι κατά τό σχῆμα τοῦ ὀρθοδόξου κληρικοῦ, ἔψαλαν, μέ τούς μαθητές τοῦ οἰκοτροφείου, κατά τόν βυζαντινὸ ρυθμὸ. Οἱ προσκεκλημένοι παρακολουθοῦσαν τήν τελετή τῶν ἐγκαινίων ἀπό μία σκιερὴ ἐξέδρα στολισμένη μέ τουρκικὲς σημαῖες. Στήν ἐξέδρα μποροῦσε κανεὶς νά διακρίνει τόν αὐτοκρατορικό ζυγρὰ ἐνῶ στό κέντρο τῆς ὑπῆρχαν τὰ ἐμβλήματα τοῦ Πάπα καί ἐπὶ στύλων σέ πινακίδες μέ σλαβικούς χαρακτήρες (σλαβικά) τὰ γράμματα С.К.М. (Ἐκκλησία Κυρίλλου καί Μεθοδίου) καί ἡ ἡμερομηνία 3/5 Ἰουλίου 1890, πού ἦταν καί ἡ ἡμέρα τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου. Χαρακτηριστικό εἶναι τό σημεῖο τῆς ἐκθέσεως τοῦ Γ. Δοκοῦ, στό ὁποῖο περιγράφει τό στιγμιότυπο ἐκεῖνο τῆς τελετῆς, ὅπου οἱ Βουλγαροουνῖτες ψάλλοντες περιέβαλον τόν ἐπίσκοπο Μλαδένωφ μέ χρυσοῦφанта ἄμφια καί ἐπέθηκαν ἐπὶ τήν κεφαλὴν αὐτοῦ χρυσὴ ἀρχιερατικὴ μίτρα. Μετά τή συνήθη ἐκθεση, συνεχίζει ὁ Δοκός, ὁ Μλαδένωφ ὁμίλησε βουλγαριστί καί κατόπιν ἐγράφη, πάλιν βουλγαριστί, σέ μεμβράνη πρακτικὸ πού νά πιστοποιεῖ τήν κατάθεση τοῦ θεμελίου λίθου πού ὑπεγράφη ἀπό τόν ἴδιο, τοῦ Μλαδένωφ ἐννοεῖται, τοῦ Γιουσούφ ἐφέντη καί ὄλων τῶν παρισταμένων. Τό πρακτικὸ τοποθετήθηκε σέ φιάλη, πού ἐπισφραγίσθηκε ἀπό τόν ἐπίσκοπο

17. Charalambos K. Papastathis, «Information on the Uniate Movement among the Bulgarians. The report of I. Nikolou and the Seminar of Zeitenlik/Thessaloniki (1905)», στὸν τόμο *Πνευματικὲς καί πολιτιστικὲς σχέσεις Βουλγάρων καί Ἑλλήνων ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' ἕως τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰ.*, Β' Βουλγαροελληνικὸ Συμπόσιο, Σόφια 18-22 Σεπτ. 1980, Σόφια 1984, σσ. 130-133.

καί κλείσθηκε έρημητικῶς σέ κρύπτη σκαλισμένη σέ μαρμάρινη πλάκα. Ἀρχιτέκτονας ἦταν ὁ Γάλλος μηχανικός Albert Vieillot. Τά χρώματα, πάντα κατά τόν Δοκό, εἶχαν ἤδη ἐξασφαλισθεῖ καί ὁ ναός, κατά τήν ἐκτίμησή του, θά ἀνοικοδομοῦνταν πολύ σύντομα. Καί τέλος, ὁ αὐτός Γ. Δοκός, ἐπισημαίνει ὅτι ἡ ἐπιλογή τῆς θέσεως τοῦ ναοῦ εἶχε ὡς σκοπό ὥστε οἱ ἐκ τῆς πύλης τοῦ Ἀξιοῦ, τῆς κυριωτέρας εἰσόδου τῆς Θεσσαλονίκης ἐρχόμενοι χωρικοί θά βλέπωσι πρῶτον τόν μεγαλοπρεπῆ αὐτόν ναόν τῶν Βουλγαρο-ουνιτῶν.

Ὁ καθηγητής κ. Χαρ. Παπαστάθης σέ πρόσφατη μελέτη του παρουσίασε μία ἄλλη πτυχή γιά τόν σκοπό τῆς ἰδρύσεως οὐνιτικῶν ναοῦ στή Θεσσαλονίκη: ἐδῶ γίνεται λόγος γιά ἐράνους τῶν Λαζαριστῶν, γιά τό ἐνδιαφέρον τῶν Γάλλων ἐπισήμων γιά τήν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ, καθῶς καί γιά τό οἰκόπεδο ἐπί τοῦ ὁποίου θά ἀνεγειρόταν ὁ ναός καί πού εἶναι αὐτό ἐπί τοῦ ὁποίου ἀνεγέρθηκε στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 τό ξενοδοχεῖο «Καψῆς» ἐπί τῆς ὁδοῦ Μοναστηρίου. Γιά τήν τελετή τοῦ θεμελίου λίθου πού παρουσιάσαμε ἔγραψε ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας Lacreteille ἀπό 28 Ἰουλίου 1890, ἀλλά καί τίς οικονομικές καί ἄλλες δυσκολίες πού προέκυψαν μέ ἀποτέλεσμα νά μὴν ἀποπερατωθεῖ ποτέ ὁ ναός αὐτός καί οἱ λιγοστοί Βουλγαροουνίτες τῆς Θεσσαλονίκης νά ἐκκλησιάζωνται στό ναῖδιο τῆς μονῆς Λαζαριστῶν στό Ζεῖτενλίκ. Πάντως, ὡς τά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, ὅποτε ἄρχισε ἀνεγειρόμενο τό ξενοδοχεῖο «Καψῆς», ὑπῆρχε ἓνας χῶρος, στήν πίσω πλευρά, στήν ὁδὸ Ἀφροδίτης, πού χρησιμοποιήθηκε ὡς ναός τῶν ἐλληνορθρωμαιοκαθολικῶν, πού καί αὐτός ἔκλεισε μαζί μέ τό παρακείμενο γραφεῖο τοῦ *Καθολικοῦ Τύπου*. Ἐνδιαφέρουσα, ὡστόσο, θά ἦταν νά καταστῆ γνωστή ἡ διαδικασία πωλήσεως τοῦ οἰκοπέδου (πού ἀνήκε σέ ποιόν ὡς τό 1969-1970;), καί ἡ ἀγορά του ἀπό τοὺς ἰδιοκτῆτες τοῦ ξενοδοχείου¹⁸.

Δημοσιεύουμε στή συνέχεια τήν ἀναφορά τοῦ Προξένου Γ. Δοκοῦ:

*ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ*

Ἀντίγραφον

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 3ῃ Ἰουλίου 1890

Ἀριθμ. 693

Κύριε Ὑπουργέ,

Κατόπιν τῶν ὑπ' ἀριθ. 3 καί 892 ἀπὸ 2 Ἰανουαρίου καί 12 Ἀπριλίου 1889 ἀναφορᾶς μου, δι' ἧς μετέδωκα τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι πληροφορίας

18. Χαρ. Κ. Παπαστάθης, «Ἐνα ὑπόμνημα γιά τήν οὐνιτικὴ κίνηση στή Μακεδονία καί ἡ ἰδρύση ναοῦ στήν Θεσσαλονίκη», *Θεσσαλονικέων Πόλις* 3 (Ὀκτ. 2000) 143-146.

περὶ τῆς κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν εἴσοδον τῆς πόλεως ταύτης ἀνεγερθησομένης μεγάλης βουλγαρο-ουνιτικῆς ἐκκλησίας λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ γνωστοποιήσω ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καθολικῶν Βουλγάρων Μλαδένωφ λαβὼν τὸ ἐπιτρέπον τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ μνησθέντος ναοῦ Σουλτανικοῦ φερμανίου ἐτέλεσε σήμερον ἐπιδεικτικῶς τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου.

Ἐντυπα προσκλητήρια ὅμοια τῶ ἐγκλείστω ᾧδε πρὸς με ἀποσταλέντι διενεμήθησαν εἰς πάσας τὰς ἐνταῦθα ἐγχωρίους καὶ ξένας ἀρχάς.

Κατὰ τὴν τελετὴν παρέστησαν ὁ διευθυντὴς τοῦ τμήματος τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης Γιουσούφ ἐφέντης, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Γεν. Διοικητοῦ, ὁ Γεν. Πρόξενος τῆς Αὐστρίας μετὰ τοῦ γραμματέως του, ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας μετὰ τοῦ γραμματέως του, ὁ Πρόξενος τῆς Ἰσπανίας F. Charpaud, ὅστις ἐδώρῃσατο τὸ εὐρύχωρον γήπεδον ἀξίας λ. ὀθ. 1000 περίπου, ἐφ' οὗ ἀνοικοδομεῖται ὁ ναός, καὶ εἰς ὃν διὰ τὰς συνεχεῖς ἐνέργειας καὶ τῆς μεγάλης χρηματικῆς συνδρομῆς τοῦ ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ καθολικισμοῦ ἐνταῦθα ὁ Πάπας ἀπένευε πρὸ τινῶν ἐτῶν τὸν τίτλον τοῦ βαρῶνου, ὁ Πρόξενος τῆς Ὁλλανδίας, ὁ Γραμματεὺς τοῦ Γεν. Προξενείου τῆς Ἀγγλίας, ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑποκαταστήματι τῆς Αὐτοκρ. Ὄθωμ. Τραπεζῆς, ὁ διευθυντὴς τῶν ἐξ ἐμμέσων φόρων, οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καθολικοὶ ἔμποροι, ὅπως ὁ ἐνταῦθα Γαλλικὸς κληρὸς μετὰ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἐλέους, ὅστις δὲν συμμετέσχε μὲν τῆς ἱεροτελεστίας, ἐφρόντιζεν ὁμως περὶ τῶν τῆς τελετῆς καὶ 40 περίπου χωρικοὶ Βουλγαρο-ουνίται.

Μικροῦ πρὸ τῆς ταχθείσης ὥρας ὁ Βουλγαρο-ουνίτης ἐπίσκοπος Μλαδένωφ ἐξεκίνησεν ἐκ τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῶν Γάλλων Λαζαριστῶν. Ἐπροπορευόντο σταυρός, ἐξαπτέρυγα, εἴκοσιν ἱερεῖς Βουλγαρο-ουνίται ἐκ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν πέριξ χωρίων καὶ θίασος μαθητῶν τοῦ ἐν τῇ θέσει Ζεΐτινλίκ, παρὰ τῇ πόλει ταύτῃ Οἰκοτροφείου τῶν Βουλγαρο-ουνιτῶν ἐν τῶ ὁποίῳ περισυλλέγουσι οὗτοι ὄρφανούς καὶ ἄλλους ἀπόρους Βουλγαροπαίδας χωρικούς. Οἱ μνησθέντες ἱερεῖς ἔφερον οἶον ἀκριβῶς φέρει ἐνδυμασίαν ὁ ἡμέτερος κληρὸς, ἔψαλλε δὲ μετὰ τῶν μαθητῶν κατὰ τὸν ἐν τοῖς ὀρθοδόξοις ναοῖς ἐν χρήσει βυζαντινὸν ρυθμόν.

Οἱ κεκλημένοι κατέλαβον θέσεις ἐν σκιάδι ἐκ σανίδων φορτωμένη μετὰ Τουρκικὰς σημαίας. Διεκρίνοντο καλλιτεχνικῶς γεγραμμένα ἐπὶ μὲν τοῦ μετώπου αὐτῆς ὁ Αὐτοκράτορας ζουγράς, ἔσω δὲ ἐν τῶ κέντρῳ αὐτῆς τὰ σήματα τοῦ Πάπα καὶ ἐπὶ τῶν στύλων εἰς πινακίδας διὰ σλαβικῶν χαρακτήρων τὰ γράμματα C. K. M. (ἐκκλησία Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου) καὶ ἡ χρονολογία 3/5 Ἰουλίου 1890, ἧτοι ἡ τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου.

Ἄμα ἀφίκετο εἰς τὸν τόπον ὁ Ἐπίσκοπος Μλαδένωφ μετὰ τῆς συνοδείας του ἀπέθηκε τὸ ἐπικαλυμμαύχιον, οἱ δὲ ἱερεῖς ψάλλοντες περιέβαλον αὐτὸν διὰ χρυσοῦφάντων ἀμφίων καὶ ἐπέθεσαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ χρυσοῦν ἀρχιερατικὴν μίτραν.

Μετά τὴν συνήθη δέησιν ἀπήγγειλεν οὗτος λόγον βουλγαριστί, κατόπιν ἐγράφη βουλγαριστί ἐπὶ μεμβράνης πρακτικὸν πιστοποιοῦν τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου, ὅπερ ὑπεγράφη ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ Γιουσοῦφ ἐφέντη, τῶν προμνησθέντων συναδέλφων μου καὶ πάντων τῶν παρισταμένων. Τὸ ἐν λόγῳ πρακτικὸν ἐτέθη ἐν φιάλῃ, ἥτις σφραγισθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἐνεκλείσθη ἐρμητικῶς ἐν κρύπτῃ γεγλυμμένη ἐν μαρμάρῳ κατατεθέντι ὑπ' αὐτοῦ.

Ὡς μοι εἶπεν ὁ συντάξας τὸ σχέδιον τῆς ἐκκλησίας Γάλλος μηχανικός κ. Albert Vieillot, αὕτη ἔσεται ἡ πολυτελεστέρα καὶ ἐντελεστέρα ἴσως ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῆν ἔποψιν πασῶν τῶν νεωτέρων ἐν Ἀνατολῇ ἐκκλησιῶν.

Τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἐκκλησιάν χρήματα εἰσὶν ἔτοιμα ὥστε ἐντὸς οὐχὶ μακροῦ χρόνου οἱ ἐκ τῆς πύλης τοῦ Ἄξιου, τῆς κυριωτέρας εἰσόδου τῆς Θεσσαλονίκης ἐρχόμενοι χωρικοὶ θὰ βλέπωσι πρῶτον τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῶν Βουλγαροουνιτῶν.

Ἀντίγραφον τῆς παρούσης ὑποβάλλω τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Β. Πρεσβείᾳ,

Εὐπειθέστατος
ὁ Γεν. Πρόξενος
ὑπογ. Γ. Σ. Δοκός

Πρὸς τὴν Ἀ. Ἐξοχότητα
τὸν Κύριον Ν. Α. Μαυροκορδάτον
Ἐκτακτὸν Ἀπεσταλμένον καὶ Πληρεξούσιον
τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλ. Πρεσβείας τῆς Α.Μ.

RÉSUMÉ

Père Ioannis Manikas, *Quelques informations sur l'ordre des Lazaristes et les Uniates à Thessaloniki.*

L'auteur présente quelques informations sur les activités des Catholiques et des Lazaristes à Thessaloniki depuis la dislocation de l'ordre des Jésuites (1783), jusqu'à 1890. C'était l'époque où des bulgares qui vivaient à Thessaloniki, convertis à l'ordre des Uniates, s'étaient unis aux autres catholiques et entreprirent l'édification d'une église uniate à l'entrée de la ville. Le consul grec Georges Dokos, dans un rapport, daté du 3 juillet 1890, adressé à l'ambassade grecque de Constantinople, évoque la fondation de cette église des Bulgarouniates, qui, toutefois, ne s'est jamais parfaite. Ces fondements étaient situés, jusqu'à 1970 (ci), sur le terrain de l'hôtel «Kapsis».